

Професор Ганна Олександрівна Козачук

Нарис наукової і педагогічної діяльності

Ганна Олександрівна Козачук народилася 17 вересня 1938 року в селі Любче Рожищенського району Волинської області в сім'ї хліборобів. Батьки – Євдокія Устимівна та Олександр Васильович – працювали на власній землі, вели своє господарство, бо Волинь на той час була ще під владою Польщі.

Ганна – четверта дитина, а всього в сім'ї семеро дітей – шість сестер і один брат. Усі діти змалечку залучалися до посильної праці, що згодом згодилися у житті, бо і в школі, і в інститутах вчилися дуже добре. А книжки у великій родині Козачуків завжди були в пошані, і всі діти вміли читати ще в дошкільному віці. Батько, буваючи у районному центрі чи в Луцьку, майже завжди купував і привозив додому якусь, переважно художню, книжку, яка переходила у дітей із рук у руки, доки всіма не була прочитана. Нерідко ввечері чи у свято Олександр Васильович читав уголос “Кобзар” Т.Шевченка, повісті І.Нечуя-Левицького чи Івана Франка, романи Панаса Мирного, скоромовки та поезії Степана Руданського, байки Леоніда Глібова. Діти знали, що Леся Українка жила в недалекому від них селі Колодяжному коло Ковеля. У невеличкій домашній бібліотеці була й Біблія. Шанобливе ставлення до книжки залишилося у сім'ї Козачуків на все життя. Їхні діти мали велике бажання вчитися, і всі, крім найстаршої сестри, навчання якої перервала війна і важкі повоєнні роки, здобули вищу освіту, а двоє стали кандидатами наук.

До першого класу Любченської семирічної школи Ганна пішла у перший післявоєнний 1946 рік. У школі вона вчилася з захопленням, любила читати і була чи не найактивнішою читачкою шкільної та сільської бібліотек. Читала все, але найбільше любила оповідання М.Коцюбинського, Панаса Мирного, балади Т.Шевченка, а згодом перечитувала весь “Кобзар”, поетичні твори Лесі Українки та ін.

Батьки весь час заохочували дітей до навчання і як могли сприяли цьому. І хоч з організацією колгоспів (1947-1948 роки) умови життя на селі дуже ускладнилися, але навчання в школі ніхто з сім'ї не залишив, а доводилося до неї ходити і голодним, і холодним, і в благодійній одежині та взутті, яке іноді було одне на двох. Життя було складне, але діти дуже любили школу, яка слугувала їм за все: у ній вчилися, у ній здобували перші навички інтелігентності, у ній працювали залюбки в різних гуртках, а основне – то була країна дитинства і юності.

У школі працювали самовіддані учителі. Вони намагалися не лише навчити азів наук, але й викликати інтерес до подальшого навчання. Особливо великий вплив на учнів 5-7 класів мала вчителька української мови і літератури Галина Петрівна Рябошапка, яка не тільки навчила майже всіх дітей села грамотно писати і розмовляти літературною мовою, але й розвивала інтерес до українського слова взагалі і до художнього зокрема. Працював учнівський

гурток української мови і літератури, на якому вчителька знайомила учнів з новинками літератури, які сама десь роздобувала, бо до села вони як і доходили, то з великим запізненням. Писемна грамотність, добрі теоретичні знання з української та російської мови і літератури, достатня підготовка з математики – забезпечили успішне складання вступних іспитів до Луцького педагогічного училища, куди у 1953 році після закінчення Любченської семирічної школи поступила Ганна Козачук.

До навчання в педагогічному училищі вона ставилася дуже відповідально і вчилася з великим зацікавленням. Велика бібліотека в училищі, міська та обласна бібліотеки, навчальні кабінети, різні гуртки – все це сприяло навчанню і допомагало виробляти загальну культуру вчителя. Сама система навчання, високий фаховий і методичний рівень викладання навчальних дисциплін готували добре підґрунтя для майбутнього педагога. Особливе пізнавальне значення мали такі дисципліни, як педагогіка, психологія, шкільна гігієна та методики тих предметів, які вивчали тоді у початковій школі. У педучилищі Ганна Козачук сумлінно ставилася до вивчення усіх дисциплін, але особливий інтерес виявляла до фізичної географії та землезнавства. Десь глибоко в душі сподівалася, що продовжить вивчати географію у вищій школі. Однак у Луцькому педінституті географічного факультету не було, а матеріальної змоги їхати на навчання до Києва теж не було, бо в той же час з сім'ї у Львові (у політехнічному і сільськогосподарському інститутах) навчалася ще троє дітей. Тому у 1957 році після закінчення з відзнакою Луцького педучилища Ганна Козачук за співбесідою вступила на історико-філологічний факультет Луцького педінституту ім. Лесі Українки, хоч все-таки мріяла колись вступити на географічний факультет університету. Але сталося так, що лінгвістика захопила її не менше, ніж географія. І саме викладачам лінгвістичних та літературознавчих дисциплін, які самовіддано і з великою любов'ю до справи, якій служили, вона завдячує, що стала філологом-лінгвістом.

Особливий вплив на майбутню долю Г.О.Козачук мав викладач кількох лінгвістичних дисциплін Володимир Феофанович Покальчук. Його лекції зі вступу до мовознавства, сучасної української літературної мови і, особливо, з української діалектології стали основою для подальшої її праці. Ганна Козачук почала працювати у гуртку української діалектології, основним завданням якого було збір діалектного матеріалу і приведення його в порядок (картування) для дальшої наукової обробки. На той час (1958-1960 роки) припадає активний запис діалектного матеріалу до “Атласу української мови” за програмою Інституту мовознавства ім. О.О.Потебні АН УРСР. Щорічно студенти історико-філологічного факультету виїжджали в експедиції на діалектологічну практику в села Волині. Це була відповідальна справа, бо опрацьовані польові матеріали передавалися до відділу діалектології Інституту мовознавства ім. О.О.Потебні для дальшого їх використання у роботі над “Атласом української мови”.

Уперше в діалектологічній експедиції Ганна Козачук брала участь після закінчення першого курсу влітку в 1958 році, а потім щоліта під час навчання в інституті, вчителюючи, а згодом і працюючи асистентом кафедри української

мови Луцького педінституту ім. Лесі Українки, виїжджала на діалектологічну практику зі студентами чи просто в експедиції для запису діалектного та ономастичного матеріалу Волині. Запис діалектного матеріалу став необхідною потребою Ганни Козачук. Перебуваючи на піврічній практиці в селі Верхи Камінь-Каширського району Волинської області, записала матеріал не лише в цьому селі, а й у п'ятьох навколишніх селах.

Після закінчення у 1962 році інституту Ганна Козачук більше двох років працювала у Радовичівській та Нивській школах Горохівського району Волинської області. Село Радовичі знаходиться в центрі надбузько-поліських говірок, а Ниви (Губин-2) – на межі поліських і волинських говірок, а це становить особливий інтерес для діалектології, бо саме суміжні говірки дають цінний матеріал науці. Записи діалектного матеріалу з цих та інших сіл згодом були широко використані у дисертаційному дослідженні Г.О.Козачук, її статтях з української діалектології та знаходяться у власній її картотеці для лексичного словника західнополіських говірок.

У 1964 році деканат історико-філологічного факультету Луцького державного педагогічного інституту ім. Лесі Українки запропонував Г.О.Козачук взяти участь у конкурсі на посаду асистента кафедри української мови і літератури. І з грудня 1964 року вона, пройшовши за конкурсом, почала працювати асистентом кафедри. Крім виконання навчального навантаження асистента, Г.О.Козачук їздила в діалектологічні експедиції і відповідала за опрацювання діалектного та іншого експедиційного матеріалу, який протягом довгих років було зібрано на кафедрі. На основі його і був обраний аспект майбутньої дисертаційної роботи – лексика західнополіських говірок. Остаточна тема кандидатської дисертації “Сільськогосподарська лексика говірок Волині” була сформульована під час навчання в аспірантурі Київського державного педагогічного інституту ім. О.М.Горького, до якої Г.О.Козачук вступила в 1968 році.

Основним методом дослідження діалектного матеріалу був обраний лінгвогеографічний, що зобов'язувало аспірантку детально обстежувати значно густішу, ніж до “Атласу української мови”, мережу населених пунктів Волині. На кожній карті атласу “Сільськогосподарська лексика говірок Волині” (усього 101 карта) поданий матеріал із 100 населених пунктів. Майже весь діалектний матеріал до дисертації було зібрано польовим експедиційним методом, тому він для діалектологічної науки має особливу цінність.

Працюючи над атласом і текстом дисертації, Г.О.Козачук консультувалася з такими відомими українськими діалектологами, як Ф.Т.Жилко, І.Г.Матвіяс, А.М.Залеський, Т.В.Назарова, І.О.Варченко, Н.Й.Марчук, Н.П.Прилипко та інші. Під час відрядження до Інституту суспільних наук АН України (Львів), де готувався другий том “Атласу української мови”, до якого входила і територія Волині, вона познайомила й отримувала суттєві поради від таких відомих учених, як Л.Л.Гумецька, І.М.Керницький, Д.Г.Бандрівський, Я.В.Закревська.

Робота над дисертацією збіглася в часі з активним збором матеріалів до “Атласу української мови”, а також з поживленням діалектологічного життя, яке характеризувалося Всеукраїнськими діалектологічними нарадами і

конференціями та семінарами; діалектологи працювали над регіональними монографіями, осмислювали і виробляли методику укладання регіональних атласів. Сумлінно зібраний діалектний матеріал й опрацьована теорія та методологія лінгвістичного картографування дала змогу Г.О.Козачук укласти атлас сільськогосподарської лексики говірок Волині. Це був один з перших регіональних атласів, який послужив основою чи певним зразком для регіональних атласів, які готували наступні дослідники. Дисертація Г.О.Козачук складається з двох взаємопов'язаних частин: перша – атлас, а друга – текстова частина, у якій не лише здійснена детальна інтерпретація карт атласу, а й представлені теоретичні та методичні засади виконання наукових досліджень такого типу, проаналізована структура і системні зв'язки досліджуваної групи лексики.

Кандидатську дисертацію “Сільськогосподарська лексика говірок Волині” Г.О.Козачук захистила у листопаді 1971 року, вклавшись у трирічний термін навчання в аспірантурі.

Після захисту дисертації вона повернулася до Луцького педінституту ім. Лесі Українки на посаду старшого викладача кафедри української мови. Г.О.Козачук намагається, щоб студенти розуміли матеріал і науково та творчо підходили до вивчення дисципліни, тому читає лекції дуже доступно, але з використанням багатьох наукових джерел, зупиняється на дискусійних питаннях, заохочує студентів до глибшого ознайомлення матеріалу, пропонує з них теми курсових і дипломних робіт, які іноді ставали основами майбутніх наукових розробок. Молода викладачка й сама відкривала для себе світ великого наукового мовознавства і прагнула, щоб її студенти теж поступово його опановували і заглиблювалися у великий світ лінгвістики. Під її керівництвом відбувалися студентські наукові конференції, на яких студенти виголошували не реферативні, а справді самостійні наукові пошуки. Після прослуховування доповідей завжди ставили запитання і виникали дискусії, а також аргументації щодо рекомендації наукових досліджень на Всеукраїнський конкурс студентських робіт.

З 1976 року Г.О.Козачук переїхала до Києва за місцем роботи чоловіка, наукового співробітника Інституту фізики АН України, працювала викладачем кафедри української мови Київського державного педагогічного інституту ім. О.М.Горького, а в грудні 1976 року була обрана за конкурсом і на посаду викладача лабораторії навчального телебачення, де готувала навчальні телепрограми з української мови та літератури для середньої школи. З вересня 1979 року Г.О. Козачук була обрана за конкурсом на посаду старшого викладача лабораторії наукових основ вищої педосвіти. Робота в лабораторії давала змогу вникати в теоретичні питання методики викладання лінгвістичних дисциплін у вищій школі, а на лекціях, практичних, семінарських заняттях мала змогу експериментувати, творчо перевіряти теорію і рекомендації методистів вищої школи. Робота в лабораторії була творча, результати її оформлені окремою книжкою “Самостійна навчальна робота студентів”, а також виголошувалися на інститутських, міжвузівських та Всеукраїнських конференціях. Але в 1980 році лабораторію наукових основ вищої педагогічної

освіти об'єднали з подібною лабораторією в Луцькому педінституті ім. Лесі Українки і Г.О.Козачук перейшла на посаду старшого викладача, з 1981 року – доцента, а з січня 1994 року вона обіймає посаду професора кафедри української мови. Викладацьку роботу Г.О.Козачук поєднує з науковими пошуками, підготовкою програм, навчальних посібників і підручників для філологічних факультетів вузів.

Власне наукові інтереси Г.О.Козачук пов'язані з українською діалектологією, а також з синтаксисом простого речення, особливо з питань, які не мали широкого висвітлення в українській мовознавчій науці. Вона продовжує досліджувати структуру українських говірок і з результатами виступає на діалектологічних конференціях та нарадах в Дніпропетровську (1975), Житомирі (1976, 1990, 2000), Києві (1977, 1983, 1994, 1996, 1997), Ужгороді (1978), Вінниці (1988), Луцьку (1991), Умані (2000, 2002). Результати наукових пошуків були опубліковані окремими статтями у наукових збірниках відділу діалектології Інституту мовознавства ім. О.О.Потебні та Інституту української мови НАН України (статті: “Вокалізм надбужько-поліських говірок”, “Лінгвоетнографічне дослідження діалектної лексики”, “Лексична інтерференція в західнополіських говірках” та інші), а також у багатьох наукових збірниках кафедри української мови НПУ ім. М.П.Драгоманова та збірниках наукових конференцій (статті: “Взаємодія сучасної української літературної побутової лексики і побутової лексики поліських говірок”, “Динаміка побутової лексики поліських говірок”, “Афіксальне творення назв домашнього посуду на молоко”, “Особливості відмінкової парадигми іменників першої відміни у поліських говірках”, “Назви хатніх меблів у західнополіських говірках”).

Г.О.Козачук досліджує семантико-граматичну структуру речення в українській мові. Це переважно непрості питання вираження членів речення семантично та синтаксично нерозкладними словосполученнями (статті: “Словосполучення у функції додатка”, “Багатослівні члени речення”, “Предикативна структура ускладненого речення”, “Підмети, виражені словосполученнями”, “Числова відповідність між підметом і простим присудком”, “Словосполучення у функції обставин” та інші), а також питання, пов'язані з функціонуванням окремих членів у структурі речення (статті: “Вторинні синтаксичні функції прикметника”, “Обставина способу дії в семантико-граматичній структурі речення”).

Практика викладання лінгвістичних дисциплін зумовила написання програм, методичних рекомендацій, навчальних посібників і підручників, за якими працюють студенти та абітурієнти, методичні рекомендації: “Особливості проведення занять з практикуму української мови”, “Методичні рекомендації та плани практичних занять з сучасної української літературної мови”; навчальні посібники: “Українська мова. Практикум”, “Практичний курс української мови” (у співавт.), “Українська мова для абітурієнтів”, “Підвищення грамотності учнів” ; підручник “Сучасна українська літературна мова” (у співавт.), які витримали кілька видань, “Вчимося писати твори з української літератури” (у співавт.), “Збірник диктантів з української мови. Для

початкових класів ” (у співавт.), а також опублікувала ряд статей з питань викладання української мови в школі.

Визначальною особливістю навчальних посібників та підручників є те, що в них мовні поняття і явища подані доступно, але на глибокій науковій основі; ілюстративний матеріал та матеріал до вправ високої інформативної, дидактичної та естетичної ваги. Вимоги до вправ логічно вмотивовані. Структура самих посібників чітка, користуватися ними легко, передбачені усі необхідні для навчання структурні підрозділи, зокрема, запитання і завдання для самоконтролю, зразки письмових та усних аналізів слів і речень, тексти для диктантів, лінгвістичні загадки, творчі вправи тощо.

Професор Г.О.Козачук постійно працює з молоддю, яка цікавиться проблемами лінгвістики. Під її керівництвом виконують й успішно захищають кандидатські дисертації аспіранти, а магістри та студенти гідно представляють свої роботи перед Державною екзаменаційною комісією.

Крім навчальної і наукової роботи у Ганни Олександрівни завжди багато громадських доручень: багаторічний член спеціалізованої ради із захисту кандидатських дисертацій з мовознавства, виступає офіційним опонентом чи бере участь в дискусіях, виконувала обов’язки вченого секретаря спеціалізованої ради з захисту докторських дисертацій з методики мови і літератури і обов’язки секретаря Вченої ради університету, постійно рецензує і редагує величезну кількість підручників і посібників з мовознавства.

Визначальною рисою Г.О.Козачук є постійна інтелектуальна праця: оновлення і віддача своїх знань, своєї душі молоді. Для студентів, магістрів, співпрацівників, аспірантів, учителів і для всіх, хто до неї звертається, у неї вистачає енергії і часу. Вона щедро ділиться з ними своїми знаннями, ідеями, думками, порадами, щира і безпосередня у спілкуванні, вимоглива до себе і до своїх учнів, особливо у ставленні до основних своїх обов’язків – навчання і педагогічної праці.

За свою працю Г.О.Козачук неодноразово була нагороджена грамотами Міністерства освіти і науки України, вона відмінник освіти України, ветеран праці, у 2000 році була нагороджена орденом княгині Ольги III ступеня.

Професор Г.О.Козачук автор близько 80 публікацій, серед яких особливе місце посідають теоретичні розвідки з українського мовознавства та навчальні посібники і підручники.

Н.П.Гальона, кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української літератури НПУ ім. М.П.Драгоманова

Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова
Наукова бібліотека

**Професор
Ганна Олександрівна Козачук**

Біобібліографічний покажчик

Київ-2005

УДК 811.161.2: 378.124
ББК 81.2Укр : 74.58
К59

Професор Ганна Олександрівна Козачук: Біобібліографічний покажчик /Упоряд. Н.І.Тарасова; вступ. ст. к.ф.н. Н.П.Гальони; Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. Наукова бібліотека. - Київ, 2005. – 25 с.; портрет, фото. - Серія “Вчені НПУ ім. М.П.Драгоманова”.

Біобібліографічний покажчик серії “Вчені НПУ імені М.П.Драгоманова” присвячений науково-педагогічній діяльності професора кафедри української мови Ганни Олександрівни Козачук.

Покажчик містить нарис життя і педагогічної діяльності професора Г.О.Козачук, хроніку життя та творчості, бібліографічний покажчик друкованих праць, фотографії.

Упорядник Н.І.Тарасова

Відповідальна за випуск Е.В.Татарчук, заслужений працівник культури України

Комп’ютерна верстка О.В.Пекур

С Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, 2005.